

Volga-Uurali tatarlaste laulutraditsioonid 21. sajandil: ajalooliste stiilide edasiandmise küsimusi

—
Nailja Almejeva
(tõlkinud Žanna Pärtlas)

20. sajandile oli omane aktiivne huvi maailma etnilise muusika vastu. Reisimisvõimaluste suurenemine, uute heli- ja visuaalse informatsiooni kandjate ilmumine (maailma kontserdilavad, televisioon, Internet) suurendasid pidevalt folkloori jäädvustamise ja sellega tutvumise võimalusi tema algupärastes vormides. Tulemusena võib tänapäeval vaadelda laia spektrit intoneerimise tüüpe (Izaly Zemtsovski termin), millest paljudel on varajaste ajastute tunnuseid.

Samas puudutab elu edasine linnastumine üha rohkem traditsioonilisi ühiskondi ja kõikjale tungiv massimeedia koormab traditsioonilist muusikalist teadvust, transformeerides muusikalist taju ja mõtlemist ning mõjutades traditsioonilise laulmise sellist habrast omadust nagu hääletekitamise viis ja tämber, mis kuulub eelindustrialse ajajärgu muusika esitamise autentsete tunnuste hulka. Suulise traditsiooni muusika esitamise autentsuse all pean silmas selle ehedust, s.t. kõla algupärasust, mis on omane folkloori konkreetsele ajaloolisele kihile. Rääkides traditsionaalse (sh. arhailise) muusika kõla ehtsusest, panen ette toetuda niisugustele omadustele nagu tämber ja artikuleerimine, mis on (hoolimata rahvalaulu võimalikest ajaloolistest muutustest) stabiilsed ja mis on algselt tingitud esituse situatsioonist.

Üleilmastumise ja massimeedia negatiivne mõju puudutab kõiki traditsionaalse laulmise vorme, kuid tavandilaulu eriti: kui traditsiooniline eelindustriaalne elu- ja tootmisviis ning looduslik keskkond kaovad, hakkab kustuma ka tavandifolkloor.

Artiklis täheldatakse tatarlaste muusikalise teadvuse etnilisust, mis säilis ka 20. sajandi jooksul vaatamata uute põlvkondade eemaldumisele vanadest traditsioonidest. Konstateeritakse tatari rahvamuusika keerulisemate laululiikide – „pikkade” (*протяжная*) lüüriliste laulude – reprodutseerimise kahanemist traditsioonilises keskkonnas ja tavandifolkloori sotsiaalse baasi ning aktuaalsuse vähenemist. Sellest tingituna muutub muusikalise folkloori taastootmise domineerivaks kohaks kontserdilava, mis kutsub esile mitmesuguste folklorismi vormide tekkimist. Ehtsa kõla probleem ilmub alati seal, kus folkloori esitavad sekundaarse traditsioonina inimesed, kes ise ei ole mitte traditsioonikandjad, vaid on õppinud seda laulmist muul teel. Hinnates kõrgelt tavandifolkloori algupärast kõla, on võimatu suhtuda ükskõikselt selle sekundaarsesse reprodutseerimisse ning sellega seotud kaotustesse.

Käesolevas artiklis vaadeldakse folkloori lavalise esitamise probleeme nende laululiikide näitel, mis on representatiivsed Volgamaa tatarlaste põhiliste etnograafiliste rühmade jaoks – tatarlaste-moslemite traditsiooniliste lüüriliste viiside ning tatarlaste-krjašeenide¹ tavandilaulude näitel.

Ajalooliste laulustiilide edasikandmise aluseks peab autor traditsioonilise tämbri taastekitamise tehnikat, arvestades seejuures rahvalaulu sekundaarsete esitajate mõtteviisiga. Tatarlaste lüürilist laulu esindavad kaks vormi: *avõl küi* (*авылкүй, „külaviis”*), millele on omane kvadraatne struktuur ja universaalne žanriline funktsioon, ja intonatsiooniliselt arenenud „pikk” laul *ozõn küi* (*озын күй, „pikk viis”*), mis paremini sobib kontsertesituse stiiliga. Artiklis vaadeldakse folkloori lavalise esituse stereotüüpe, mis on kujunenud Tatarstani Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli praktikas, kui takistusi traditsioonilise esitusstiili omamise teel. Artiklis jõutakse järeldusele, et etniliselt ehtsa laulmise (eriti soolo laulmise) ideaaliks on „pikkade” lüüriliste laulude esitus, kus on suur tähtsus traditsioonilisel tämbri ja iga heli sisemisel dünaamil ning mis ei vaja instrumentaalset saadet oma tämbri ja energeetilise eneseküllasuse tõttu. Ning need on tõelise meisterlikkuse, traditsioonilise stiili valdamise ja meie aja autentsuse indikaatorid.

¹ Ristitud tatarlaste – Ž. P.